

INVESTIGATION OF THE PRESIDENTIAL SYMPHONY ORCHESTRA AND CONCERT PROGRAMS ACCORDING TO SOME VARIABLES¹

Gülden FİLİZ ÖNAL*²
Aytekin ERKEK**

* Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü
** MEB, Müzik Öğretmeni, Çankaya Özel Eğitim Meslek Okulu, Ankara

Abstract

Founded in 1826 under the name of “Musika-ı Hümayûn” and afternamed of from Republic as the Presidential Symphony Orchestra, the institution is regarded as one of the world's most established arts institutions. The orchestra is the first musical institution in the history of our Republic. After moving to Ankara on the orders of Atatürk in 1924, he pioneered raising the level of culture and art of the people. The main goal of the orchestra is to represent polyphonic musical culture at the international level in the best possible way.

The Presidential Symphony Orchestra has made significant contributions to the promotion of our culture with many concerts it has given in different continents and countries. In addition to Turkish soloist artists, the orchestra also hosts foreign conductors and soloists from different countries. Therefore, it can be said that the Presidential Symphony Orchestra contributes greatly to intercultural communication and interaction. In this study, 675 concert programs which were organized by the Presidential Symphony Orchestra between 1980 and 2018 were studied.

The distribution of Turkish and foreign works in concerts, the distribution of works by Turkish and foreign composers, and the distribution of Turkish and foreign conductors according to the number of concerts they conduct have been revealed by quantitative data.

In the study where the due diligence was carried out, it was determined that there were 255 Turkish works and 1998 foreign works in 675 concerts. Of the total 1872 works, 236 are by Turkish and 1636 are by foreign composers. In addition, the results were reached that 292 of the 675 concerts were conducted by Turkish conductors and 383 by foreign conductors.

Keywords: Presidential Symphony Orchestra, Concert, Work, Composer, Conductor.

CUMHURBAŞKANLIĞI SENFONİ ORKESTRASI VE KONSER PROGRAMLARININ BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Özet

1826 yılında “Musika-i Hümayûn” adıyla kurulan, Cumhuriyet’ten sonra ise Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası adını alan kurum, dünyanın en köklü sanat kurumlarından biridir. Orkestra, Cumhuriyet tarihimizin ilk müzik kurumudur. 1924’te Atatürk’ün emri ile Ankara’ya taşındıktan sonra halkın kültür ve sanat düzeyini yükseltmeye öncülük etmiştir. Orkestranın temel amacı uluslararası düzeyde çoksesli müzik kültürünün en iyi şekilde temsil edilebilmesidir.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, farklı kıta ve ülkelerde verdiği birçok konserle kültürümüzün tanıtılmasına önemli katkılar sağlamıştır. Orkestra, Türk solist sanatçıların yanı sıra farklı ülkelerden gelen yabancı şef ve solistlere de ev sahipliği yapmaktadır. Dolayısıyla Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası’nın kültürler arası iletişime ve etkileşime büyük oranda katkı sağladığı söylenebilir.

Bu çalışmada, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının 1980-2018 yılları arasında düzenlediği 675 konser programı; Türk ve yabancı eserlerin dağılımı, eserlerin Türk ve yabancı bestecilere göre dağılımı ve Türk ve yabancı şeflerin yönettikleri konser sayısı gibi parametrelere göre incelenerek nicel veriler elde edilmiştir.

Durum tespitinin yapıldığı çalışmada, 675 konserde 255 Türk eser, 1998 yabancı eser olduğu tespit edilmiştir. Toplam 1872 eserin 236 tanesi Türk, 1636 tanesi ise yabancı besteciye aittir. Ayrıca 675 konserden 292’sinin Türk şefler, 383’ünün ise yabancı şefler tarafından yönetildiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Konser, Eser, Besteci, Şef.

¹ Bu çalışma “Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası 1980-2018 yılları arası konser programlarının incelenmesi” isimli yüksek lisans tezinden güncellenerek türetilmiştir.

² Sorumlu Yazar E-mail: filizonal@gazi.edu.tr / Doi: 10.22252/ijca.1292402

1. GİRİŞ

Müzik, ilk medeniyetlerden bu yana insanlar tarafından iletişimi, duygu ve düşünceleri ifade eden bir aracı olarak kullanılmış, insan hayatının önemli bir parçası olmuştur. Özellikle günümüzde, toplu taşıma araçlarında, alışveriş merkezlerinde ve dinlenmek üzere oturduğumuz mekânlar gibi gündelik hayatın pek çok alanında bireysel tercihimiz dışında müzik dinleme etkinliği kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Tarih sahnesinde de tercihlerimiz doğrultusunda müzik dinlemek ve müzikal performansını daha iyi hale getirmek üzere değişik mekânlar inşa edilmiş ve günümüzde de artarak devam etmektedir. Binlerce yıl öncesine dayanan bu mekânlar, müzikle iç içe olan tasarımdan akustiğine pek çok konuyla paralel olacak şekilde bilimsel gelişmeler ışığında önemli değişim ve dönüşümler geçirmiştir.

1905 yılında Boston Senfoni Salonu'nun açılışına kadar tasarımcılar limitli bilgi ve deneyim nedeniyle tatmin edici mekânlar yaratamamışlardır. Fakat Boston Senfoni Salonu'nun yaratıcısı W. Sabine, müzisyen ve şeflerle yaptığı görüşmeler sonucunda dikdörtgen bir planda karar kılmış ve "reverberasyon süresi" parametresini ortaya koymuştur. Bu parametre konser salonlarının akustik tasarımı için bir dönüm noktası kabul edilmiş ve Sabine'den 80 yıl sonrasına kadar akustikçiler ve mimarlar tarafından mekânın şeklinden çok daha fazla önem verilen bir nesnel kavram haline gelmiştir (Vural, 2009).

"Bir konser salonu tasarımı, üç uzmanlık alanıyla doğrudan ilişkilidir. Müzik, mimari ve akustik bilimi. Mimar ve akustik danışmanın öncelikli amacı, müziği dinleyiciye müzikal özellikleri kaybolmaksızın en iyi şekilde verebilecek hacmi tasarlamaktır. 20. yy.'dan bu güne gelişen hacim akustiği disiplini, içinde müzik yapılan salonlarla ilgili beğenilerin nesnel (ölçülebilir) değerlerle örtüştürülmesine yönelik çalışmalarda önemli aşamalar kaydetmiştir. Aynı zamanda 1950 sonrası müzik üretiminde dinleyici ile kurulan doğrudan ilişkinin ve mekansallık olanağının kullanılmasının, konser salonu tasarımını başka bir boyuta taşıması sonucu, tasarlanan mekan ortak bir çalışmanın ürünü haline dönüşmüştür. Bu bağlamda geleneksel konser salonu tasarım kriterleri yerine özgün, besteci, mimar ve diğer uzmanlık alanlarının ortak çalışmasına dayanan yeni konser salonu tasarım kriterleri ve akustik parametreler ortaya çıkmıştır. Müzik, mimarinin mekansal olanaklarından yararlanarak kendini geliştirmiş, özgürleşmiştir." (Sabah, 2013).

Orkestra (Orchestra), Eski Yunan ve Roma tiyatrolarında koronun bulunduğu ve dans ettiği bölümüne verilen addı. Orta çağda unutulmuş bu terim, 16.yy sonunda bu kez müzikli sahne oyunlarında oyuncularla seyirciler arasında bulunan çalgıcıların oturduğu bölüm için kullanılmaya başlandı. 18.yy başlarından itibaren çok sesli çalgı müziklerini seslendiren ve çalgı partilerinin her birini, birden çok çalgıcının çaldığı büyükçe gruplara "orkestra" denildi (Okyay, 2009: 19).

Say (2005: 628) orkestranın tanımını: "Çeşitli çalgı sanatçısı gruplarından oluşan, her grubun eserindeki müzikal ifadeye katkıda bulunduğu dengeli ses bileşenlerini örgütleyen geniş çalgı topluluğudur" şeklinde yapmaktadır.

TDK'ya göre ise orkestra (isim, İtalyanca, orchestra) müzikte, "Yaylı, üflemler ve vurmali çalgılar topluluğu" şeklinde tanımlanmaktadır (Erişim 1). Bu tanıma telli çalgıları da eklemek gerekmektedir.

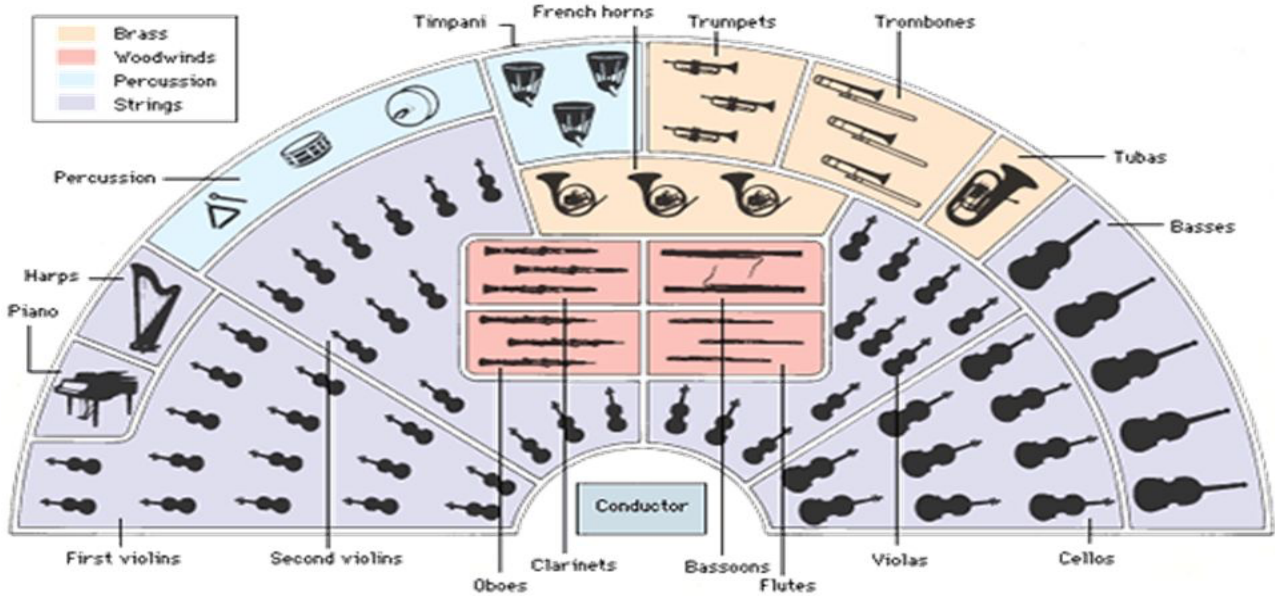
Müzik eserlerini seslendirmek üzere bir araya gelmiş olan ve çeşitli müzik aletleri çalan müzisyenlerden oluşan topluluğa orkestra denir. Orkestralar çeşitli büyüklüklerde ve farklı sayıda müzisyenden oluşan topluluklardır. Orkestra iki türde karşımıza çıkar. Birincisi en az 2 en fazla 50 kişiden oluşan "Oda Orkestrası" ikincisi ise 100 veya daha fazla kişiden oluşan "Senfoni Orkestrası" dır.

Say'a (2005) göre, ilk orkestralar opera sanatında kullanılmıştır. İtalyan besteci Claudio Monteverdi, 1607 yılında sahnelenen "Orfeo" operasında, içinde 36 çalgıcının yer aldığı bir orkestra kullanmıştır. Bu çalgıların dağılımı; 20 yaylı çalgı, 2 çembalo, 2 lavta, 4 trombon, 2 org, 1 arp, 1 regal, 2 kornet, 1 flageolet, 1 boru şeklinde olmuştur. Fransa kralı 14. Louis'in isteği ile kurulan "Les vingtquatre violons du roy" adındaki yaylı çalgılardan oluşan ve bazı dinletilerde üflemler çalgıların da eklendiği saray orkestrası, 17. Yüzyıl orkestralarının en başarılısı olarak kabul edilmiştir. Yine 17. yüzyılda 14. Louis'in hizmetine giren besteci Jean-Baptiste Lully, sarayda kurduğu orkestra ile bir model oluşturmuştur. Bu orkestra, şarkıcı ve dansçılara eşlik etmenin yanı sıra, bağımsız çalgı müziği icra etmesiyle de adından söz ettirmiştir (Akt. Aybala, 2015: 5).

Orkestrada oturma düzeni; dönemlere, ülkelere ve şeflere göre değişiklik gösterebilir. Genellikle oturma düzeninde şefe göre sahnenin ilk sırasında; sol tarafta kemanlar, sağ tarafta çellolar, kemanlar ile çellolar arasında ise viyolalar yer alır. Orkestranın diğer çalgı gruplarından kontrbaslar, çelloların arkasında, üflemliler sahnenin orta bölümünde, vurmali ise üflemlilerin arkasında yer alır. Orkestralar yaylı, telli, üflemler ve vurmali çalgı gruplarından oluşur. Her çalgı grubunun grup şefi vardır. Grup şefleri grubundaki çalgıların akordunu denetler. Senfoni ve opera orkestralarında, uluslararası literatürde konzertmeister (konzertmaysitr)

olarak da adlandırılan birinci kemanların grup şefi, aynı zamanda orkestranın başkemancısıdır. Birinci keman grubunun en başında oturan, gerektiğinde keman soloları çalan konzertmeister, şefin yardımcısıdır ve orkestranın akordundan ve çalışma düzeninden sorumludur. Orkestra şefi ise (orkestra yönetmeni olarak da bilinir), toplu çalınmak üzere bestelenmiş yapıtların seslendirilmesinde müzik topluluğunu (örn. orkestra, koro vb.) yöneten kişidir.

Senfoni, "Orkestra için bestelenmiş, birkaç bölümden oluşan uzun müzik eseri", Senfoni Orkestrası ise "Senfonileri çalacak biçimde düzenlenmiş, üfleli, telli, yaylı ve vurmali çalgılardan oluşan büyük orkestra" olarak açıklanmaktadır (Erişim 1).

Görsel 1. Günümüz orkestrasının genel oturma düzeni

Senfoni orkestraları başta senfoniler olmak üzere çeşitli klasik müzik çalan en büyük orkestralardır. Bu orkestralar genellikle yüz kadar müzisyenden oluşur ancak çalınacak esere göre müzisyen sayısı değişebilir (Erişim 2).

Senfonik eserleri çalacak biçimde düzenlenmiş; yaylı, telli, üfleli ve vurmali çalgıları çalan müzisyenlerden oluşan "Senfoni Orkestraları" konser performanslarının ilk kısmında genellikle bir soliste eşlik ederken, bazı senfonik eserleri de koro eşliğinde çalmaktadır.

Senfoni ve filarmoni orkestrası yapısal olarak aynıdır. Aradaki tek fark senfonileri oluşturan elemanların devlete, belediyelere veya üniversitelere bağlı kadroda olmaları, filarmonilerin ise maddi açıdan özel kurum veya vakıflara bağlı olmasıdır. Senfoni orkestralarının temeli oda müziği geleneğinden gelmektedir. 17. ve 18. Yüzyılda büyük konser salonları yoktu ve Avrupa'nın soyluları konserleri küçük topluluklar ve süslü mekânlarda dinliyorlardı. 19. Yüzyılın sonlarına doğru daha büyük konser salonlarının yapılmasıyla, oda eserleri bu salonlara taşınmaya ve oda müziği toplulukları yerini Romantik Dönemle ortaya çıkan büyük senfoni orkestralarına bırakmaya başladı. Bu ihtiyaç, daha kalabalık orkestraları, konçerto gibi daha büyük karakterli müzik yapılarını ve yüksek sahnesi ile akustiği ön plana alan farklı dinamikleri beraberinde getirdi. Bu salonlar ile icracı ve dinleyiciler artık dip dibe değil karşılıklı bir iletişime giriyorlardı. Ancak 20. Yüzyılda ekonominin önemli bir kriz haline gelmesiyle büyük toplulukların finansal açıdan desteklenerek turnelere taşınması masraflı oluyordu. Bu nedenle eskiye göre çalgıların yapısal özellikleri daha iyi tanınmaya başladığından az sayıda çalgıyla daha güçlü ve zengin müzik eserleri ortaya çıkıyor ve oda müziği toplulukları tekrar gündeme geliyordu.

Senfoni orkestraları günümüzde 85–120 çalgıdan oluşmaktadır. Senfoni kelimesi Uluslararası Sanat Müziği'nde yazılmış olan en geniş kapsamlı (büyük, uzun süreli) çalgısal eserlere denir. Büyük orkestralar da senfonileri çalmak için oluşturulduğundan adları senfoni orkestrası olarak anılır. Ülkemizde Ankara'da Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası (CSO), İstanbul'da İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası (İDSO), İzmir'de

İzmir Devlet Senfoni Orkestrası (İzDSO), Adana'da Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası (ÇDSO), Antalya'da Antalya Devlet Senfoni Orkestrası ve Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası olmak üzere devlet adını taşıyan altı tane senfoni orkestrası bulunmaktadır. Belediyelere ait İstanbul'da Cemal Reşit Rey Orkestrası (İstanbul Senfoni Orkestrası olarak isim değişikliği yapılmaktadır), Eskişehir Büyükşehir Belediye Orkestrası ve yerel belediyelerin ilerde büyüme amaçlı kurdukları orkestralar faaliyetlerine devam etmektedirler. Günümüzün getirdiği değerler sayesinde özel girişimlerle kurulan orkestralar da çalışmalarını sürdürmektedirler. Bunların arasında da Borusan Filarmoni Orkestrası ve Doğu Çocuk Senfoni Orkestrası çok etkili çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Özel orkestraların çoğu İstanbul'da kurulmuştur.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası (CSO) iki yüz yıla yaklaşan tarihi içinde, Türkiye'de çok sesli müziği yayma, tanıma sevdirmeye, Türk bestecilerin eserlerini yurtdışında seslendirme amaçlarına hizmet eden kuruluşundan itibaren varlığını kesintisiz sürdüren Ankara'da yerleşik en eski orkestralardan biridir.

Türkiye'de tüm senfonik orkestralar, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası yönetmeliğine göre çalışmaktadır. 1970 yılında düzenlenmiş olan bu yönetmelikte, orkestranın kuruluş amacı, ülkede sanat kültürünün gelişmesi olarak açıklanmıştır.

Dünyanın en köklü sanat kurumlarından CSO'nun Cumhuriyet dönemine kadar adı "Musika-i Hümayûn" idi ve bu aşamadaki faaliyetlerini saraya özel olarak gerçekleştirirdi. Bu çalışma ile, orkestranın kuruluş amacı doğrultusunda günümüze kadar geçen süreçte Türkiye'nin sanat kültürüne etkilerinin eser, besteci ve şef değişkenleri yardımıyla ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmaya orkestranın resmi sitesinde de yer alan bilgilerden derlediğimiz tarihin göz atarak başlayalım (Erişim 4).

İkinci Mahmud 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın yerine Batı tarzındaki modern ordu için askeri bando Musika-i Hümayûn'u kurdu. Yönetimine de 1828'de Avusturya-Macaristan İmparatorluk Sarayı'ndan İstanbul'a davet edilen İtalyan müzisyen Giuseppe Donizetti getirildi. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk müzik okulu Musika-i Hümayûn Mektebi olarak da 1831'de Maçka'da kuruldu. Donizetti Paşa'nın 1856'da ölümüyle boşalan Musika-i Hümayûn kumandanlığına Callisto Guatelli (1819-1899) getirildi. Musika-i Hümayûn, 1876'da tahta çıkan müziksever padişah Sultan II. Abdülhamid ile eski görkemine tekrar kavuştu. Musika-i Hümayûn'da İtalyan ekolü yerini İspanyol müzisyen Fernando de Aranda (1846-1919) kumandanlığında Fransız ekolüne bıraktı ve Saray Orkestrası İstanbul'da halk konserlerine çıkmaya başladı. Bu durum, orkestra müziğinin saray dışına taşarak şehir hayatına da nüfuz etmeye başlaması bakımından büyük önem taşıyordu.

1908 yılında II. Meşrutiyet'le birlikte yabancı kökenlilere İmparatorluk kurumlarında çalışma yasağı getirilince görevden alınan Aranda Paşa'nın yerine Saffet Atabinen getirildi. Saffet Atabinen 1910'lu yılların başında Saray Orkestrasını ilk kez senfonik eserlerden oluşan bir konserde yöneterek müzik tarihimizin dönüm noktalarından birine imza attı. Saffet Atabinen'in 1916'da emekli olmasının ardından Atatürk'ün talimatıyla Ankara'ya taşınan Musika-i Hümayûn, 1924'e kadar Zâti Arca'nın kumandanlığında faaliyetini sürdürdü. Musika-i Hümayûn Filarmoni Orkestrası 25 Aralık 1917-31 Ocak 1918 tarihleri arasında Kızılhaç yararına çıktığı Avrupa turnesinde ilk kez Osmanlı İmparatorluğu sınırları dışında konserler verdi.

1 Kasım 1922'de Saltanatın kaldırılmasıyla son halife Abdülmecid Efendi'ye bağlanan Musika-i Hümayûn, Makam-ı Hilâfet Muzikası ismiyle 3 Mart 1924 günü Hilafetin kaldırılmasına kadar varlığını sürdürdü. Aynı topluluk 6 Nisan günü TBMM'nin aldığı kararla Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti unvanı aldı ve başkentteki ilk yapılanması gereği Orkestra Heyeti, Bando Heyeti ve İncesaz (Fasıl) Heyeti adlarıyla üç farklı birime ayrıldı.

25 Haziran 1932 tarihli 'Riyaset-i Cumhur Orkestrası'nın Maarif Vekâleti'ne Raptı' yasasıyla orkestra müzisyenleri ve fasıl heyetinden oluşan elli kişilik Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti, Milli Savunma Bakanlığı'ndan alınarak elemanları öğretmen kadrosuyla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlandı. Cumhurbaşkanlığı himâyesindeki resmi senfoni orkestrası askeri bürokrasiden sivil bürokrasiye geçerek 'sivilleşti' ve ismi Atatürk'ün isteğiyle 'Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası' olarak değiştirildi.

Türk müziğini yapılandırmak göreviyle Türkiye'den gelen davet ile Alman orkestra şefi Dr. Ernest Praetorius, Cumhuriyetimizin on ikinci yıldönümüne denk getirilen 29 Ekim 1935 tarihindeki konserde Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası'nı ilk kez yöneterek görevine başladı.

Güçlendirilen Ankara Radyosu 28 Ekim 1938'de Riyaset-i Cumhuriyet Filarmoni Orkestrası'nın konserini canlı yayınlamakla dinleyiciyle yeniden buluştu. Orkestra, Radyoevinin 1 numaralı Büyük Stüdyosunda Radyo Senfoni Orkestrası adıyla 160 kadar dinleyici önünde her hafta iki tane konser vermeye başladı.

Günümüzde kısaca 'CSO Yasası' diye bilinen 6940 sayılı 'Riyaseti Cumhuriyet Senfoni Orkestrası Kuruluşu Hakkında Kanun' Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 25 Mart 1957'de kabul edildi. Topluluğun ismi Riyaseti Cumhuriyet Senfoni Orkestrası oldu. 1958'de CSO'nun birinci şefi Amerikalı orkestra şefi Robert Lawrence, 1959 itibarıyla CSO'nun şef yardımcılığı görevine ise Hikmet Şimşek getirildi.

Eylül 1959- 61 yılları arasında Hikmet Şimşek yönetimindeki CSO'nun uzun tarihinde çıktığı 'Ordu ve Bölge Konserleri' adı ile Balıkesir'de düzenlenen Erkek Şenliği'ne, 'Halk, Ordu ve Gençlik Konserleri' adı ile güney illerimize ve 'Karadeniz Bölgesi Ordu ve Bölge Konserleri' adı ile de Karadeniz bölgesine Anadolu turneleri düzenlendi.

CSO Konser Salonu, Cumhuriyetin ilanının otuz sekizinci yıldönümü olan 29 Ekim 1961 tarihinde düzenlenen küçük bir konserle hizmete girdi. CSO Lessing yönetiminde sırasıyla: Nisan 1962'de doğu illerimize, aynı yıl ilk kez Ortadoğu ülkelerine, Ekim 1962'de Avrupa turnesine, Ekim 1966'da Avrupa turnesine, Mayıs 1968'de bahar turnesine, Mayıs 1969'da Ege turnesine, Mayıs 1971'de ise Almanya turnesine çıktı.

CSO yurtdışı turnelerine gösterdiği özeni Fransız ekolünden bir şef Jean Périson ile Haziran-Temmuz 1973'de ilk kez düzenlenecek Uluslararası İstanbul Müzik Festivali konserlerine de gösteriyordu.

Gürer Aykal 1975'de CSO'ya yardımcı şef olarak atandı. Üngör, Saygun, Alnar ve Şimşek'ten sonra CSO'yu düzenli olarak yöneten Türk şef Gürer Aykal oldu.

1973'de kurulan Sevda-Cenap And Müzik Vakfı 21 Aralık 1975 tarihli ilk toplantısında CSO'nun icra edeceği Türk eserlerinin partilerinin kira bedelleri için CSO Yönetim Kurulu'na 30.000 TL tahsis edilmesini karara bağladı.

CSO 1982 yılının 21 Eylül-1 Ekim tarihleri arasında düzenlenen turnede Almanya ve İsviçre'de Hikmet Şimşek ve Gürer Aykal yönetiminde konserler verdi.

4-24 Nisan 1986 tarihlerinde düzenlenen Uluslararası 2. Ankara İlkbahar Müzik Şenliği'nde Karsten Andersen ve Theodore Bloomfield yönetiminde, 1986'da eski Sovyetler Birliği coğrafyasında ise Gürer Aykal yönetiminde konserler verdi.

1988'de CSO'nun tarihinde Hasan Ferid Alnar'ın ardından ikinci kez bir Türk şef olarak Gürer Aykal birinci şefliğe getirildi.

Gürer Aykal CSO'yu 1989'da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile 1990'da Çekoslovakya, 1991 ve 1992'de ise Almanya'da yurtdışı turnelerine götürdü.

CSO 3 Ekim 1992'de Gürer Aykal yönetiminde Hipodrom'da verilen sezon açılış konserinde on binlerce dinleyiciye hitap etti. 9 Ekim 1993 akşamı yine Hipodrom'da verilen sezon açılış konseriyle altmış bin kişiye ulaşılarak rekor kırıldı.

1992'de 'CSO Konser Salonu ve Koro Binaları' başlığıyla açılan mimari yarışmada, Uygur Mimarlık'ın projesi birinciliğe layık görüldü.

Ekim 1993'de CSO tarafından bir ilke imza atılarak Güney Kore'de, şefler Tadeusz Strugala ve Yoshinao Osawa yönetiminde iki konser verildi.

Kasım 1994'de CSO ilk Japonya turnesini düzenledi. Tokyo ve Saitama'da verilen ikişer konseri Yoshinao Ozawa ve Gürer Aykal yönetti.

Ocak 1997'de Gürer Aykal yönetimindeki CSO yine tarihinde ilk kez çıktığı ABD turnesinde, aralarında New York'un da olduğu çeşitli şehirlerde 10 konser verdi.

Gürer Aykal 1999'da CSO'nun birinci şefliği görevinden ayrıldı.

Cem Mansur yönetiminde Eylül 2000'de çıkılan İngiltere turnesinde Bristol, Croydon ve Londra'da konserler verildi.

CSO Konser Salonu 2008 yılında baştan aşağı yenilendi. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile orkestranın 'ana sponsorluğunu' da üstlenen Doğu Grubu arasında imzalanan protokolle CSO Konser Salonu 10 milyon TL bütçeli bir renovasyona girdi.

Yenilenen salon Rengim Gökmen yönetimindeki CSO'nun 12 Kasım 2008'de verdiği konserle açıldı.

2008'deki yurtdışı turnelerden biri Moskova'ya, diğeri ise Türkiye'nin 'Onur Konuğu Ülke' olarak katıldığı Frankfurt Kitap Fuarı kapsamında Frankfurt'a yapılan konserde Saygun'un başyapıtı Yunus Emre Oratoryosu Almanca olarak seslendirildi.

Sevda-Cenap And Müzik Vakfı'nın 1989 yılından beri ülkemizin müzik hayatına olağanüstü katkılarda bulunmuş kişi ve kurumlara her yıl gerçekleştirdiği Onur Ödülü Altın Madalyası'nın 2008 yılındaki sahibi CSO oldu.

1959'da başlayan 'Ordu ve Bölge Konserleri'nin ellinci yıldönümü olan 2009'da Rengim Gökmen yönetimindeki CSO 'Kampüste Senfonik Akşamlar' adlı turne ile 2016'ya kadar Anadolu'nun 36 farklı kampüsünde binlerce üniversite öğrencisine ulaşıldı.

CSO Birinci Şefliği görevini yürüten Rengim Gökmen yerini 2011'de Erol Erdinç'e devretti. Erol Erdinç yönetiminde CSO Ekim 2012'de Macaristan turnesine çıktı.

Rengim Gökmen Mart 2013'de yeniden CSO'nun başına geçti.

Orkestra Eylül 2013'de Rengim Gökmen yönetiminde on günlük bir Çin turnesine çıktı.

CSO'nun 6 Nisan 1924 tarihli resmi yazıyla Riyaset-i Cumhuriyet Heyeti unvanıyla Cumhurbaşkanlığı makamı çatısı altına girmesinin doksanıncı yılı 6 Nisan 2014 tarihinde verilen konserle kutlandı.

CSO'nun birinci şefliği görevine 24 Temmuz 2014 tarihinde Selman Ada geçti. Gökmen Mart 2016'da CSO'nun birinci şefliği görevine yeniden geldi.

Rengim Gökmen şefliğindeki CSO Katar'a 16-18 Nisan 2016 tarihlerinde turneye çıktı.

CSO'nun 2019-20 Konser Sezonu, Beştepe Millet Kültür ve Kongre Merkezi'nde, Rengim Gökmen yönetiminde 10 Ekim 2019'da verilen konserle açıldı.

Orkestranın daimi Türk şefleri arasında Hikmet Simsek (1959), Gürer Aykal (1988), Rengim Gökmen (2007), Erol Erdinç (2011), Selman Ada (2014), Rengim Gökmen (2015) bulunmaktadır. Orkestra günümüzde ise 2017'den beri CSO'da Yardımcı Şef, 2020 – 2021 konser sezonundan itibaren de Cemi'i Can Deliorman'ın Birinci Şefliğine getirilmesiyle yoluna devam etmektedir.

CSO'nun yeni konser salonu 3 Aralık 2020 tarihinde verilen konserle sanatseverlere açıldı. CSO Ada Ankara; Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı koro ve toplulukların yanı sıra her türden müziğe ve kültür - sanat faaliyetlerine kucak açarak ülkemizin ve dünyanın önde gelen sanatçı, grup ve orkestralarını izleyiciler ile buluşturmayı gaye edinmiştir. CSO'nun çeşitli konser ve etkinliklerini kendisine daha uygun mimariye ve teknik özelliklere sahip bir salonda gerçekleştirebilmesi temel gayesiyle küre biçiminde inşa edilen yapı, tasarlanan salonlar, prizma biçimindeki kuvvetli gövdesi ile adeta yapay bir gölden yükselir ve bu yükseliş Ankara'nın iki önemli mihenk taşı olan Anıtkabir ve Kale'nin karşılıklı söyleşisine katılarak kentsel mekâna dönüşür.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, farklı kıta ve ülkelerde verdiği birçok konserle kültürümüzün tanıtılmasına önemli katkılar sağlamıştır. Bununla birlikte orkestra, farklı ülkelere gelen yabancı şef ve solist sanatçıların yanı sıra Türk solist sanatçıların konuk olduğu konserlere de ev sahipliği yapmıştır. Dolayısıyla Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın kültürler arası iletişime ve etkileşime büyük oranda katkı sağladığı söylenebilir.

Şekil 1. CSO Eski ve Yeni Logosu (Erişim 3)

CSO logosu, yukarıda da görüldüğü gibi eski logonun revize çalışması sonucu ortaya çıkmıştır. Eski logodaki bakır sazların borularını sembolize eden CSO harfleri stilize edilerek modern bir görünüme kavuşturulmuştur. Klasik müzik orkestralarının dört temel unsuru olan yaylı, telli, üfleli ve vurmali çalgılardan oluşan orkestra yapısının hareket, uyum, beceri ve disiplin kavramlarıyla ilişkilendirilerek ortaya çıkan yeni logo tasarımı, orkestranın tarihsel misyonuyla gelecek vizyonunu bağdaştırmak amacıyla güçlü bir renk paleti ve yazı tipiyle zenginleştirildi. Dünya müziğine Anadolu'dan miras bırakılmış yegane enstrüman olan timpaninin³ gövdesini saran bakır/bronz sarısı ve keskin yardımcı renklerle tasarlanan logo, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın Ankara'ya taşındığı yıllarda yaratılmış olan Futura yazı karakteriyle bütünleştirilerek çağdaşlık çizgisine atıfta bulunuyor. Senfonik müziği tanımlayan 4 parçalı katmanı yeni yüzünde ön plana çıkarmayı hedefleyen CSO'nun yeni logo tasarımı grafik ve fotoğraf sanatçısı Çağrı Öner tarafından tasarlanmıştır (Erişim 3).

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın amacı "Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ve Konser Programlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi" olarak belirlenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda 1980 yılından 2018 yılına kadar belirlenmiş periyotlarda;

- 1980-2018 yılları arası konserlerde seslendirilen Türk ve yabancı eserlere göre dağılımı,
- 1980-2018 yılları arası konserlerde seslendirilen eserlerin Türk ve yabancı bestecilere göre dağılımı,
- 1980-2018 yılları arası konserlerde Türk ve yabancı şeflere göre dağılımı nasıldır? alt problemlerinden oluşmaktadır.

Bu amaçtan hareketle çalışma;

- Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nda 1980-2018 yılları arasında düzenlenen konser programlarında yorumlanan Türk ve yabancı eserlerin, Türk ve yabancı bestecilerin, Orkestrayı yöneten Türk ve yabancı şeflerin nicel olarak ortaya konması bakımından önemlidir. Bu çalışma ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kültür-sanat sembollerinden biri olarak kabul edilen CSO'nun, kuruluş amacı doğrultusunda ülkenin modernleşme hareketlerindeki yerinin belirlenmesine katkı sağlanması planlanmıştır.
- Benzer çalışmaların Türkiye'deki diğer orkestralarda yapılarak ulusal boyutta, farklı ülkelerde aynı işlevi olan orkestralarla karşılaştırılarak ise uluslararası boyutta nerede durduğumuzun ortaya konması bakımından önemlidir.
- Elde edilen bulgular sonucunda tarihe not düşülerek kuruluşu eskilere dayanan sanat kurumlarına ilişkin verilerin gelecek nesillere aktarılması bakımından da çok önemlidir.

1.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma, nitel çalışmanın içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bu yolla, CSO' dan özel izinler alınarak arşiv taraması yapılmış ve 1980-2018 yılları arasında düzenlenmiş 675 konsere ait el programları incelenerek kayıt altına alınmıştır. Elde edilen veriler, geliştirilen kategoriler (eserler, besteciler, şefler) altında alt problemlere cevap olacak şekilde gruplandırılmıştır. Gruplandırma işlemi belirlenen yıllara ait dört periyoda (1980-1990, 1991-2000, 2001-2010, 2011-2018) göre düzenlenmiş daha sonra da betimsel olarak yorumlanmıştır. Araştırmanın sınırlılığını, 1826'dan beri hizmet veren CSO'nun 1980-2018 (25 Mayıs 2018) yılları arasında düzenlenmiş periyodik hafta sonu konserleri oluşturmaktadır. Ayrıca elde edilen veriler CSO arşivinde bulunan toplam 675 konser programı ile sınırlıdır. Bunlar 1980-1990 periyodunda 91 konser, 1991-

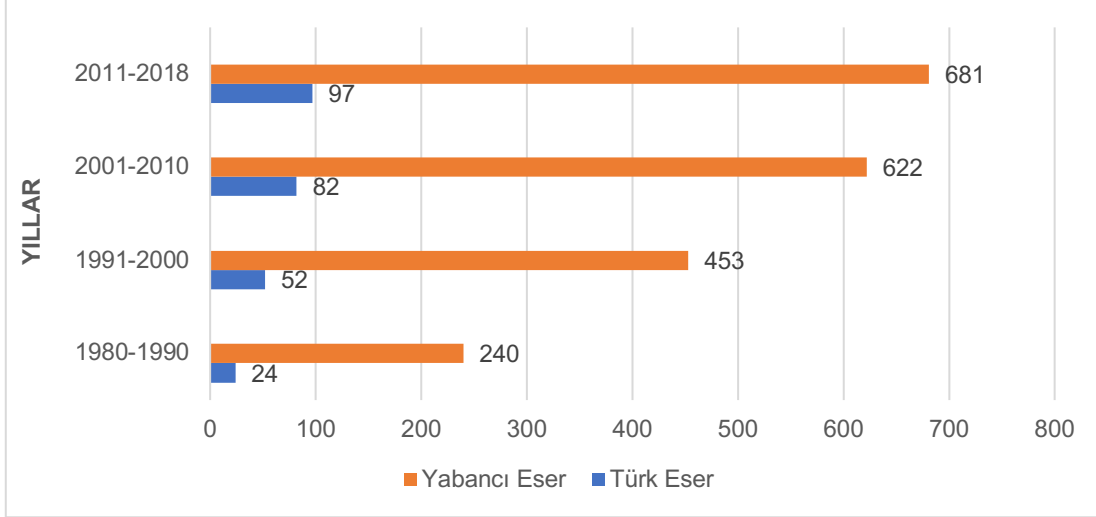
³ Timpani: İnsanların vurarak ses elde ettiği ritm çalgılarının tarihi, eski çağlara uzanmaktadır. Müziğin temel bir ögesi olan ritim, bu çalgılarla sağlamlaşır, canlanır ve renklenir. Kendine özgü nitelikleriyle vurmali çalgılar, tarihin bütün dönemlerinde bütün müzik türlerinde yüzlerce çeşidiyle yer almıştır. Timpani'nin doğuşu milattan önceki yazılı tarihlere uzansa da pek çok kanıt benzer çalgıların eski Hindistan, İran, Arabistan ve Mısır'da kullanılmış olduğunu göstermektedir. Perdeleri düzenlenebilir bir çalgı olan timpaninin atası davuldur. Avrupa'lılar davulu mehter müziği ile tanışmışlar ve ilk kez 15.yüzyılda kendi askeri müziklerinde kullanmışlardır. Timpani'nin bugünkü halini alışı, Osmanlı zamanında Padişahların, vezir-i azamların ve valilerin heybet, şevk ve canlılıklarını arttırmak amacıyla kurulmuş "Mehter" adındaki bandoların savaş esnasında görkemli gösterilerine dayanır. Orkestrada timpaniyi ilk kullanan besteci ve ilk eserle ilgili değişik görüşler ortaya atılsa da Matthew Locke'un "Psyche" ve J.B.Lully'nin 1675'de yazdığı "Theese" operaları ilk kabul edilir. Tutti bölümlerde bakır çalgılarla beraber kullanılmıştır. Bunun yanı sıra trampet ve timpaninin 1600'lü yılların başından beri İngiliz Şatolarında kullanıldığı da bilinmektedir (Oğuz, 2013).

2000 periyodunda 146 konser, 2001-2010 periyodunda 212 konser ve 2011-2018 periyodunda ise 226 konser programından oluşmaktadır.

2. BULGULAR

Bu bölümde “1980-2018 yılları arasında CSO’da yapılan konserlerde seslendirilen Türk ve yabancı eserlerin dağılımı, Türk ve yabancı bestecilerin dağılımı ve Türk ve yabancı şeflerin dağılımı” na ilişkin bulgular yer almaktadır.

Grafik 1: 1980-2018 Yılları Arası Konserlerde Seslendirilen Türk ve Yabancı Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 1’de görüldüğü üzere;

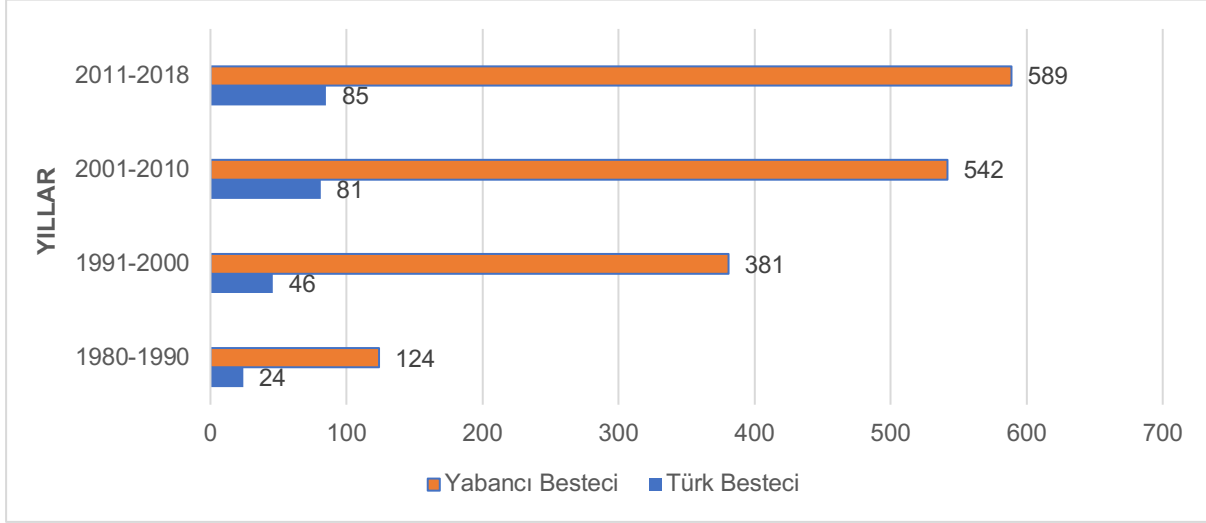
1980-1990 yılları arasındaki on yıllık periyotta yer alan 91 konserde, toplam 266 eserden 24 (%9,02) Türk eserin 21 konserde, 242 (%90,98) yabancı eserin ise 90 konserde seslendirildiği gözlenmiştir. Tamamı Türk eserlerden oluşan konser sayısının ise 1 olduğu tespit edilmiştir.

1991-2000 yılları arasındaki on yıllık periyotta yer alan 146 konserde, toplam 505 eserden 52 (%10,29) Türk eserin 40 konserde, 453 (%89,71) yabancı eserin ise 144 konserde seslendirildiği gözlenmiştir. Tamamı Türk eserlerden oluşan konser sayısının ise 2 olduğu tespit edilmiştir.

2001-2010 yılları arasındaki on yıllık periyotta yer alan 212 konserde, toplam 704 eserden 82 (%11,64) Türk eserin 45 konserde, 622 (%88,36) yabancı eserin ise 204 konserde seslendirildiği gözlenmiştir. Tamamı Türk eserlerden oluşan konser sayısının ise 8 olduğu tespit edilmiştir.

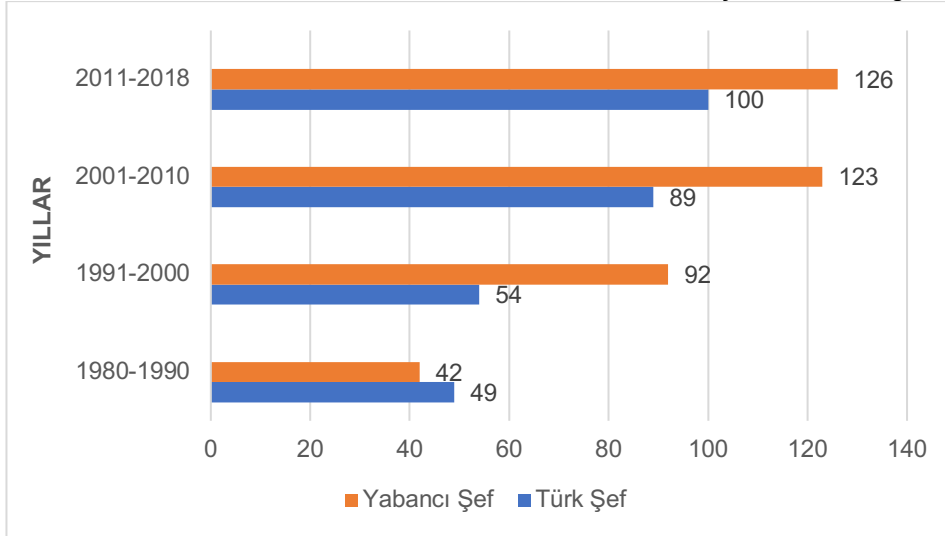
2011-2018 yılları arasındaki sekiz yıllık periyotta yer alan 226 konserde, toplam 778 eserden 97 (%12,46) Türk eserin 57 konserde, 681 (%87,54) yabancı eserin ise 216 konserde seslendirildiği gözlenmiştir. Tamamı Türk eserlerden oluşan konser sayısının ise 10 olduğu tespit edilmiştir.

Grafik 2. 1980-2018 Yılları Arası Konserlerde Seslendirilen Eserlerin Türk ve Yabancı Bestecilere Göre Dağılımı

Grafik 2'de görüldüğü üzere; 1980-2018 yılları arası konserlerde seslendirilen eserlerin Türk ve yabancı bestecilere göre dağılımında; toplam 1872 eserden 236 tanesinin (%12,6) Türk besteci, 1636 tanesinin ise (%87,4) yabancı besteciye ait olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Yıllara göre dağılımda Türk bestecilere ait en fazla eserin 1980-1990 yılları aralığında %16,2 oranla ilk sırada, 2001-2010 yılları aralığında %13 oranla ikinci sırada, 2011- 2018 yılları aralığında %12,6 oranla üçüncü sırada ve 1991-2000 yılları aralığında ise %10,7 oranla son sırada olduğu belirlenmiştir.

Grafik 3. 1980-2018 Yılları Arası Konserlerde Türk ve Yabancı Şeflere Göre Dağılımı

Grafik 3' de görüldüğü üzere 1980-2018 yılları arasında CSO'da yapılan toplam 675 konserden 292 konseri (%43,25) Türk şefin, 383 konseri ise (%56,75) yabancı şefin yönettiği bulgularına ulaşılmıştır.

- 1980-1990 yılları arasında toplam 91 konserden 49 tanesini (%53,84) Türk şefin, 42 tanesini (%46,16) ise yabancı şefin yönettiği,
- 1991-2000 yılları arasında toplam 146 konserden 54 tanesini (%36,98) Türk şefin, 92 tanesini (%63,02) ise yabancı şefin yönettiği,
- 2001-2010 yılları arasında toplam 212 konserden 89 tanesini (%41,98) Türk şefin, 123 tanesini (%58,02) ise yabancı şefin yönettiği,
- 2011-2018 yılları arasında 226 konserden 100 tanesini (%44,24) Türk şefin, 126 tanesini (%55,76) ise yabancı şefin yönettiği bulgularına ulaşılmıştır.

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın 1980-2018 yılları arasında yapılan periyodik hafta sonu konserleri kapsamında seslendirilen eserlerden; yıllara göre periyotlarla 1980 yılından başlamak üzere ilk on yılda Türk eserin %9,02, yabancı eserin ise %90,98 oranında olduğu, ikinci on yıllık periyotta Türk eserin %10,29, yabancı eserin ise %89,71 oranında olduğu, üçüncü on yıllık periyotta Türk eserin %11,64, yabancı eserin ise %88,36 oranında olduğu ve son sekiz yıllık periyotta ise Türk eserin %12,46, yabancı eserin ise %87,54 oranında olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın 1980-2018 yılları arasında yapılan periyodik olarak düzenlenen hafta sonu konserlerinde seslendirilen toplam 1872 eserden 236 tanesinin (%12,6) Türk besteci, 1636 tanesinin ise (%87,4) yabancı bestecilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın 1980-2018 yılları arasında periyodik olarak hafta sonunda düzenlenen toplam 675 konserden 292 konseri (%43,13) Türk şeflerin, 383 konseri ise (%56,87) yabancı şeflerin yönettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre CSO'da 1980-2018 yılları arasında periyodik olarak hafta sonunda düzenlenen toplam 675 konserde;

- Türk eser seslendirme oranının az da olsa son yıllarda arttığı gözlenmiştir.
- Konserlerde seslendirilen eserlerin Türk ve yabancı bestecilere göre dağılımında, toplamda 1872 besteciden yalnızca 236 tanesinin Türk bestecilere ait olması dikkat çekici bir sonuçtur. Bu sonuçla, ülkemizdeki kompozitör sayısının halen istenilen seviyede olmadığı düşünülebilir.
- Konserleri yöneten yabancı şeflerin Türk şeflere oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Orkestranın yabancı şeflerle çalışmasının; orkestra ve müzik severler için farklı tarz ve ekollerle tanışmasına imkân sağlayacağından, konserlerin farklı seyir zevki sunması ve izleyicinin müzikal birikimine katkısı bakımından önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca bu farklılıklar kültürel alışveriş açısından da önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında 675 konserin 292 tanesini Türk şeflerin yönetmesi de azımsanmayacak bir rakam olarak görülebilir.

Çalışmada ulaşılan sonuçlar, çoksesli müzik kültürümüzün CSO özelinde, kuruluşundan günümüze bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda eser, besteci ve şef dağılımına ait farklı sonuçlar, dünya üzerindeki benzer yapıdaki orkestralarla karşılaştırma yapılarak farklı öneriler ve uygulamalar sunmak üzere kısa ve uzun vadeli planlar yapmayı gerektirebilir.

Bu sonuçlardan hareketle ve aynı zamanda CSO'nun faaliyetlerinin daha geniş bir tabana tanıtımı ile ülke kültürüne katkı sağlaması amacıyla aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Üniversitelerde, solistlik, kompozitörlük ve orkestra şefliği bölümlerinin açılması ve sayısının artırılması yönünde daha gerçekçi önlemler alınabilir.
- Halkın kültür ve sanat kurumlarını tanıması ve bu alana yönelmek isteyen gençlere yol göstermesi bakımından CSO gibi kültür-sanatla ilgili kurum ve kuruluşların tanıtımlarının yapılması sağlanabilir. Bu öneriden hareketle öncelikle Güzel Sanat Liseleri ve Bilim Sanat Merkezi öğrencileri olmak üzere Yüksek Öğretim Kurumlarındaki sanat ve müzik eğitimi veren fakülte ve konservatuar öğrencilerinin CSO'da düzenlenen konser ve benzeri faaliyetlere katılımı sağlanabilir.
- Türk müzik kültürünün gelişmesi ve yayılması Basın ve yayın organlarının de göstermesi için ilgili kurumlarla işbirliği halinde her yaş grubundan bireylere de gerekli yönlendirmeler yapılabilir.
- Çoksesli müziğe ilgi duyan gençler yurtdışı eğitim için teşvik edilebilir. Bu amaçla Kültür-Sanat Politikaları yeniden gözden geçirilebilir.
- Kültür-sanat alanında yapılacak bu ve benzeri çalışmalarla, ülkenin geçmişten geleceğe kültür-sanat alanına ilişkin belge ve bulgularının sağlıklı bir şekilde aktarılması sağlanabilir.
- Benzeri çalışmalar sonucunda elde edilen bulgular sayesinde, devletin kültür-sanat politikaları ve uygulamaları üzerine çalışma yapmak isteyen bilim insanlarına ve politika belirleyicilere somut örnekler oluşturulabilir.

KAYNAKLAR

Aybala, C. G. (2015). *Senfoni Orkestrasının Başarısını Etkileyen Faktörler*. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Müzik Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi (Danışman: Prof. A. Bülent Alaner).

Oğuz, O. (2013) *Kemal Sünder'in Timpani Konçertosu'nun (op. 26) Formal Analizi Ve İcra Yönünden İncelenmesi*. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Ali Akbarov).

Okyay, E. (2009). *Atatürk Devrimlerinin Simgesi Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na Armağan*, Sevda Cenap And Müzik Vakfı Yayınları, Ankara.

Sabah, A. (2013). *Antik Çağ Konser Mekânlarından 20. Yüzyıl Mekânsal Müzik Konser Salonlarına Müzik ve Mimarlık İlişkisi*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Yard. Doç. Dr. Cüneyt Diri).

Say, A. (2005). *Besteciler-Yorumlar-Eserler-Kavramlar*, Müzik Ansiklopedisi, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.

Vural, A. (2009). *İstanbul'da Bulunan Dört Konser Salonunun Akustik Açısından Değerlendirilmesi*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Nurgül T. Bayazıt).

İnternet Erişim Kaynakları

Erişim 1: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 08.03.2023

Erişim 2: *İşte Bir Senfoni Orkestrası* (studylibr.com), Gencer, Erişim Tarihi: 08.03.2023

Erişim 3: <https://cso.ktb.gov.tr/TR-330212/kurumsal-kimlik.html>, Erişim Tarihi: 03.05.2023

Erişim 4: <https://csoadaankara.ktb.gov.tr/tr>, Erişim Tarihi: 03.05.2023